

ÖĞRETMEN ADAYLARINDA EMPATİ -YARDIM ETME EĞİLİMİ İLİŞKİSİ VE YARDIM ETME EĞİLİMİNİN BAZI PSİKOSOSYAL DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Dr. Erdiñ DURU*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, empati ve yardım etme eğilimi arasındaki ilişkiyi araştırmak ve bazı psikososyal değişkenlere bağlı olarak yardım puanları açısından gruplar arasında fark olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi 'nde öğrenim gören 402 (248 kız, 154 erkek) öğrenciye Kişilerarası Tepkiverme Ölçeği (KTÖ), Yardım Yönelimi Ölçeği (YYÖ) ve araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplamak için hazırlanmış Bilgi Formu ile birlikte uygulanmıştır. Analizler sonucunda iki değişken arasında pozitif ilişki olduğu ve KTÖ' nın alt boyutlarının yardım eğilimini yordamada etkili değişkenler olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, diğer araştırma bulguları çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Empati, Yardım Etme Davranışı Eğilimi, Öğretmen Adayı

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the relationship between empathy and helping tendency, and examine the difference between helping tendency scores of the groups in terms of some psychosocial variables. Data was collected by Interpersonal Reactivity Index, Helping Orientation Questionnaire and Personal Information Sheet, which was developed by researcher. The sample consisted of a total 402 students (248 female and 154 male) from different departments of the faculty of education. The results shows that there is a positive relationship between empathy and helping behavior tendency, and multiple regression analysis indicates that empathy significantly predicted the helping behavior tendency. The findings were discussed in the context of literature.

Key Words: Empathy, Helping Behavior Tendency, Student Teachers

GİRİŞ

Psikologlar, başkalarına yardım konusunda bireylerin nasıl davrandıklarını incelemeye başladıkları zaman tüm yardım davranışlarını kapsayan bir terim bulmakta oldukça güçlük çekmişler ve sıkça kullanılan "anti sosyal" davranışa zıt "prososyal" davranış kavramını kullanmışlardır (Bilgin, 1988). Prososyal davranışı ise sık sık paylaşma, yardım etme, destekleme ve koruyup bakım verme gibi diğerinin yararını ya da yardımı amaçlayan gönüllü bir davranış olarak tanımlamışlardır (Eisenberg ve Strayer, 1987; Rushton, 1981). Bazı sosyal psikologlar ise "prososyal davranış" yerine "yardım etme davranışı" terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Prososyal davranışın gönüllü ve niyetli yanı tanımın önemli bir parçasıdır, çünkü bu kişiye zorla yaptırılan yararlı davranışları dışta bırakmayı sağlar (Bilgin, 1988).

Yardım etme davranışının çok boyutlu doğası, yardım davranışının her bir boyutunu incelemeyi zorlaştırmaktadır. Bu boyutların bir ucunda işbirliğine yönelik yardım davranışları, diğer ucunda ise elsever ya da diğerkām olarak nitelendirebileceğimiz yardım davranışları yer almaktadır. İşbirliği, ortak hedeflere ulaşmaya katkıda bulunan prososyal davranıştır. Örneğin, birlikte öğrenim gören iki öğrenci, eğer bilgilerini paylaşıyorsa, ortak etkinlikleri için zaman ve enerji harcıyorlarsa işbirliği içinde oldukları söylenebilir. Diğerkāmlikta ve işbirliğinde katılan için bir bedel söz konusudur; ancak diğerkāmlikta farklı olan, davranışın kişisel kazanç beklentisi olmadan yapılmasıdır. Öte yandan, günlük yaşam içinde güdülerimiz nadiren bu denli yalındır; yardım etme davranışımız çoğunlukla diğerkāmlığın yanısıra kişisel kazanç umudu içerir (Raven ve Rubin, 1989 ; Akt.Bilgin, 1988). Akyıldız'ın da (1994) vurguladığı gibi, " günlük yaşam pratiğinde sosyal davranışın nedenleri o kadar birbirine geçmiş ve birbirine bağımlıdır ki, tek determinanta dayalı açıklamaların gerçekçi olabilmesi, ancak bir tesadüf olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, bireyin yargılamak

* İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü Rehber Öğretmeni

** Doktora tezinden çıkarılan bir çalışmadır.

durumunda olduğumuz davranışlarının çok nedenli ve çok boyutlu nitelikte olduğu bilinen bir gerçektir. Çok nedenlilik ve çok boyutluluk ilkesinin söz konusu davranışın her bir nedeni için de geçerli olduğu açıktır". Bu nedenle yardım davranışı gibi sosyal boyutu ağır basan davranışlarımızda, davranışın nedenlerine yönelik kişisel, çevresel ve kültürel faktörlerin birbiri içine geçmişliği ve karmaşıklığı, davranışın nedenlerine ilişkin tek boyutlu yapacağımız açıklamaları etkisiz kılar.

Son yıllarda, kişilerarası ilişki ve iletişim ile ilgili değişkenlere bağlı olarak prososyal davranış ve onun göstergeleriyle ilgili çalışmalarda bir artış olmuş ve bu dikkatin çoğu empati kavramı üzerine yoğunlaşmıştır (Eisenberg, 1989). Prososyal davranış pek çok faktör tarafından motive edilmiş olmasına rağmen, bazı çalışmalarda empatik eğilimlere prososyal davranışın en önemli harekete geçiricilerinden biri olarak bakılmış (Batson, 1991; Coke ve ark., 1978; Eisenberg, 1989 ; Hoffman, 1987; Litvack, 1997) ve prososyal davranışlarla empati kavramı ilişkilendirilmiştir. Bu çalışmalara göre, empatik eğilimler yardım davranışı üzerine olumlu etkiye neden olmakta (Batson,1997 ; Oswald, 1996 ; Stotland ve ark., 1978), empatik ilgi ve perspektif alma ise yardım etme davranışına aracılık etmektedir (Batson,1997).

Empatik eğilimlere sahip olan insanlar, ihtiyaç içinde algıladıkları kişiye daha yüksek oranda yardım vermektedirler (Walter, 1999). Benzer şekilde, ihtiyaç içindeki insanların bakımı ile ilgili olarak yüksek yardım motivasyonuna sahip insanlar, diğerinin yaşantılarına ilgi göstermede daha sık diğerinin perspektifini alma eğilimindedirler (Oswald, 1996).

Litvack (1997) ve Fakouri' nin (1991) çalışmaları güven ve sorumluluk duygusu yüksek bireylerin, daha yüksek oranda yardım eğiliminde olduklarını ve durum ödüllendirici görünmese de yardıma devam ettiklerini göstermiştir.

Bazı çalışmalarda ise empatinin düşük düzeyi, çocuk istismarı ve önyargılı tutumlar (Salais ve Fisher, 1995), saldırganlık (Eisenberg ve Strayer, 1987), antisosyal davranışlar (Ohbuchi, 1993) ile yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur.

Öte yandan Eisenberg (1987) prososyal davranışlarla ilgili çocuk ve ergen ölçümlerine dayanarak, yardım davranışı ve empatik eğilimler arasında yüksek bir ilişkinin olmadığını vurgulamakta ve bu iki kavramın nedensel olarak ilişkilendirilmemesi gerektiği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Bu açıdan paylaşma ve işbirliği gibi yardım davranışlarında, empatik eğilimlerden ziyade sosyalleşme süreçlerinin daha yüksek oranda ilişkili olabileceği görülmektedir. Bu nedenle belki de, empatinin yardım davranışları üzerine doğrudan etkisinden ziyade, yardımın çeşidi ve durumsal faktörlere bağlı olarak farklılaşan bir etkisinden söz etmenin daha uygun olacağı açıktır. Örneğin, paylaşma ve işbirliği gibi prososyal davranışlarımızdan ziyade, duygusal ve sosyal destek anlamında verilen yardımda empatik eğilimlerin daha yüksek oranda etkisi olması beklenebilir.

Hoffman' ın (1987) bebekler üzerine yaptığı çalışmalarda, □ birincil empatik tepkiler □ olarak adlandırdığı durumun tam anlamıyla empatiyi içermediği düşünülebilir. Çünkü empati aktif dinleme, farkındalık, duyarlık ve üst düzey algılama süreçlerini içerir. Duygusal ve bilişsel ipuçları, olumlu duygusal tepkilerin motivasyonel temelini sağlayan empatiyle ilişkili olarak diğerinin durumundan anlam çıkarma işlevi görür. Bu açıdan empatik doğruluk, bireyin empatik anlam çıkarma, okuma becerisi olarak değerlendirilir. Empatik olarak daha doğru algılayıcılar, diğerinin duygu ve düşüncelerini anlamada daha tutarlı olma eğilimindedirler. O sıradışı bir algılama değildir. Telepati gibi diğer parapsikolojik fenomenlerle ilişkisi yoktur. Bunun yerine diğer insanın duygu ve düşüncelerini anlamaya yönelik gözlem, duyarlık, bellek, bilgi alma ve akıl yürütme gibi karmaşık psikolojik formlarla ilişkilidir (Hoffman, 1987).

Özetle, yukarıdaki açıklamalar ışığında denilebilir ki; diğer bireyin ihtiyaç içinde algılanması ile ilişkili yardım süreçlerinde, gerek diğer kişinin içinde bulunduğu duygu durumunun farkedilmesinde, empatik ilgi gibi empatinin duygusal bileşenlerinin; gerekse duygusal ve algısal ipuçlarının değerlendirilmesi ve anlamlandırılması süreçlerinde empatinin bilişsel bileşenlerinin kolaylaştırıcı bir etkisinden söz edilebilir.

Bununla birlikte yardım davranışı ile ilişkili süreçlerin, sadece bireysel farklılık değişkenleri ile açıklanamayacağı açıktır. Dolayısıyla yardım davranışlarının oluşumunda pek çok bireysel, çevresel ve kültürel faktörün etkili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu açıdan bazı kültürler yardım eğilimi açısından farklılaşabileceği gibi (Bayezid, 1994), farklı kültürlerde farklı yardım davranışlarının görülebileceği de beklenmelidir.

Konu ile ilgili diğerk bir nokta, yardım eğilimini motive eden güdüler ile ilgilidir. Yardım etme eğiliminin temelinde hangi güdü ya da güdülerin rol oynadığının açıklığa kavuşturulması yardım davranışlarımızın motivasyonel temellerinin anlaşılması açısından önemli görölmektedir.

Alanla ilgili bazı araştırmalarda, diğerkinin sıkıntısını gözleminin bireyde duygusal sıkıntıya neden olduğu, bireyin bu sıkıntısından kurtulmak için yardım davranışı gösterdiği, dolayısıyla yardım davranışının egoistik motivasyonla ilişkili olabileceği gösterilmiştir (Piliavin ve Chaing, 1990). Konu ile ilgili diğerk bir çalışmada, empati ve kişisel sıkıntı duygusu arasında niteliksel bir ayrımın olup olmadığı test edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları, yardım etme davranışında farklı iki güdünün rol oynadığının göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Batson ve arkadaşlarına göre(1991), kişinin kendisinden ziyade diğerkinin sıkıntısını azaltmayı amaçlayan yardım motivasyonu diğerkām (altruist, elsever), bireyin kendi sıkıntısını azaltmayı amaçlayan yardım motivasyonu ise bencil içeriklidir.

Sıkıntı içinde olan bireyle karşılaştığımızda, hem o kişiyi gözlerken kendi sıkıntımızı gidermek, hem de onu rahatlatmak amacıyla yardım ediyor olabiliriz. Bazen de yerine ve zamanına göre bu iki güdü kaynağından biri bizi yardım davranışına yönlendiriyor olabilir. Eğer empatik yardım davranışının temelinde egoistik ve elsever olmak üzere iki güdü birlikte yer alıyorsa, bunlardan birincisi ruh sağlığımızı korumaya, ikincisi ise yardım konusunda toplumsal değerleri sürdürmeye yardım ediyor olabilir. Fakat nedeni ister bencilik olsun, isterse elseverlik olsun, bütün yardım davranışları, kişilerarası ilişkileri olumlu yönde etkileme gücüne sahiptir (Dökmen, 2000).

Bu çerçevede prososyal davranışların hangi eğilimlerle ilişkili olduğuna yönelik çalışmaların, yardım davranışı ve ilgili süreçleri anlamamıza hizmet edeceği beklenmektedir. Yardım ve empatik eğilimlerin ise öğretmenlik mesleği ve istenilir öğretmen nitelikleri ile doğrudan ilişkisinin olduğu açıktır. Örneğin Aysan (2002), öğretmen adaylarının empatik eğilimlerinin öğretmen-öğrenci etkileşimine olumlu yönde katkı sağlayacağını ve öğrencilerin problemleri davranışlarının çözümlenebilirliğine ilişkin olumlu duygular hissetmesinin ise öğretmenlerin yardım eğilimlerini artıracığını vurgulamaktadır.

Bu noktada öğretmen adaylarının ilgili özellikler açısından ne ölçüde farklılaştıkları, bu farklılıkların hangi psikososyal değişkenlerin ürünü olduğu ve eğitim süreçlerinin bu değişkenlerin şekillenmesinde ne tür bir etkisinin olduğunu konu alan çalışmalara ihtiyacımız olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla bu araştırmada, empati ve yardım eğilimleri arasında ilişki olup olmadığı ve öğretmen adaylarının bazı psikososyal değişkenler açısından ne düzeyde farklılaştıkları incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma ile varolan bir durum betimlenmeye çalışılmış, buna bağlı olarak değişkenlerin birbirleriyle ne düzeyde ilişkili olduğu ve değişkenlerin birbirini yordamadaki (öngörmedeki) etkisi incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma örneklemini Buca Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde okuyan 402 (248 kız ve 154 erkek) 3. ve 4. Sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin 89 'u Sosyal Bilimler , 76'sı Fen Bilimleri, 73'ü Resim ve Müzik Öğretmenliği, 85'i Yabancı diller ve 79'u Eğitim Bilimleri Bölümü öğrencisidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğretmen adaylarının Empati ve Yardım Etme Davranışı düzeylerine ilişkin veriler, her bir değişken ile ilgili bir ölçme aracı ile toplanmıştır. Veri toplama araçları ile ilgili açıklamalar aşağıda verilmiştir.

1- Kişilerarası Tepkiverme Ölçeği (KTÖ)

Kişilerarası Tepkiverme Ölçeği (Interpersonal Reactivity Index) Davis (1983) tarafından geliştirilmiştir (Davis, 1983; 1994). Ölçek birbirleriyle ilişkili dört alt ölçekten oluşmakta ve 5'li likert tipi derecelenmeyle empatinin farklı görünümünü ortaya koymaya çalışmaktadır. Perspektif Alma (Perspective Taking (PT)) alt ölçeği, günlük yaşamda diğerk insanların perspektiflerini alabilme eğilimlerini; Fantezi (Fantasy (FS)) alt ölçeği, bir hikaye, oyun veya romandaki karakterlerin eylem ve

duygularının içine kişinin kendini koyabilme eğilimini; Empatik İlgı (Empathic Concern (EC)) alt ölçeği, diğer insanlar için ilgi ve sıcaklık hissetme eğilimini; Kişisel Sıkıntı (Personal Distress(PD)) alt ölçeği, kişinin ihtiyaç içindeki diğerini gözlemesine bağlı olarak yaşıadığı sıkıntı ve rahatsızlığı gibi tipik duygusal tepki eğilimlerini ölçmektedir.

Ölçek 0'dan "Tamamen Aykırı" 4'e "Tamamen Uygun" uzanan tepkiler üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçeğin bazı maddeleri tersten puanlanmakta ve ölçek üzerinden alınabilecek puan aralığı 0-112 arasında değişmektedir. Ölçeğin 2., 4.(T), 9., 14.(T), 18.(T), 20., 22. maddeleri empatik ilgi alt ölçeğini; 3.(T), 8., 11., 15.(T), 21., 25., 28. maddeleri perspektif alma alt ölçeğini; 6., 10., 13.(T), 17., 19.(T), 24. ve 27. maddeleri Kişisel Sıkıntı alt ölçeğini ve 1., 5., 7.(T), 12.(T), 16., 23. ve 26. maddeleri Fantezi alt ölçeğini oluşturmaktadır.

Ölçek için yapılan uyarılama çalışmasında (Duru, 2002), dil eşdeğerliliğine yönelik yapılan analizde, Türkçe ve İngilizce uygulamalar arasındaki ilişki (n=42) , r=.72 , p<.01 olarak , test- tekrar test güvenilirliği (n=84), r=.83, p<.001 olarak ve iç tutarlılık güvenilirliği analizlerinde alpha (α) katsayısı (n=84), α = .80, p<.001 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları için bulunan alpha katsayıları; Empatik İlgı için α =.65 , Perspektif Alma için α =.60, Kişisel Sıkıntı için α =.72, Fantezi için α =.76 'dır.

2-Yardım Yönelimi Ölçeği (YYÖ)

Yardım Yönelimi Ölçeği Romer, Charles ve Lizzadro (1986) tarafından geliştirilmiştir (Romer ve ark., 1986). Ölçek 18 gerçek yaşam durumuna bireylerin verdiği diğer kãm yardım eğilimlerini ölçmektedir. Yardım verme tepkileri, 1 (evet) ve 0 (hayır) yanıtlarını üzerinden puanlanmakta, alınan yüksek puan yardım eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçek için yapılan uyarılama çalışmasında (Duru, 2002), dil eşdeğerliliğine yönelik yapılan analizde , Türkçe ve İngilizce uygulamalar arasındaki ilişki (n=42) , r=.75 , p<.01 olarak , test- tekrar test güvenilirliği (n=84) , r=.75 , p<.01 olarak ve iç tutarlılık güvenilirliği analizlerinde alpha (α) katsayısı (n=84) , α = .68 , p<.01 olarak bulunmuştur.

3-Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların bazı psikososyal özelliklerine ilişkin bilgiler, araştırmacı tarafından geliştirilen bir "Bilgi Formu" ile toplanmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, incelenen değerşkenler ile ilgili olarak toplanan verilerin istatistiksel analizleri yapılmış ve bu analizler sonucunda elde edilen bulgular aşığıda açıklanmıştır.

Tablo-1. Bağımlı Değerşkenlerin Birbirleriyle Olan İlişki Düzeyleri ve r Değerleri

	1	2	3	4	5
1-Empatik İlgı	-				
2. Perspektif Alma	.35**				
3. Kişisel Sıkıntı	.27**	-.04			
4. Fantezi	.26**	.04	.25**		
5. Empati total	.71**	.46**	.62**	.68**	
6. Yardım Etme	.36**	.28**	-.08	-.02	.19**

**P<.01

Empati ve Yardım Etme Eğilimleri bağımlı değerşkenlerinin ilişkileri, Pearson Korelasyonu ile analiz edilmiş ve iki değerşken arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, yardım etme eğiliminin empati düzeyine göre farklılaştığı (F (2, 399)= 4.258, p <.01) ve empatik eğilim düzeyi yüksek olan grubun yardım eğilimi puan ortalamalarının, diğer gruplara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bkz. Ekler, Tablo 2).

Benzer şekilde, empatinin alt boyutları ile yardım etme davranışı eğilimi arasındaki var olduğu düşünülen ilişkiler Pearson Korelasyonu ile, empati alt boyutlarının düzeylerinin yardım etme davranışı açısından farklılaşp farklılaşmadıkları varyans analizi ile test edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, yardım etme davranışının, empatik ilgi ($r=.36$, $p<.01$) ve perspektif alma ile ($r=.28$; $p<.01$) pozitif, kişisel sıkıntı ($r=-.8$; $p>.05$) ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Fakat bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Varyans analizi sonuçlarına göre empatik ilgi düzeyi yükseldikçe, yardım eğilimi düzeyinin de yükseldiği ve ortalamalar arası farkın ($F(2, 399) = 20.717$, $p<.001$) anlamlı olduğu görülmüştür (Bkz. Ekler, Tablo 3). Benzer şekilde, perspektif alma düzeyi yükseldikçe yardım eğilimi düzeyinin de yükseldiği ve ortalamalar arası farkın, ($F(2, 399) = 6.582$, $p<.001$) anlamlı olduğu görülmüştür (Bkz. Ekler, Tablo 4). Kişisel sıkıntı duygusu ile ilgili olarak ise, grup ortalamaları arasında $F(2, 399) = 2.937$, $p >.05$) (ilişki $p<.06$ düzeyinde anlamlı) anlamlı farklılık bulunmamıştır ve yardım etme davranışının kişisel sıkıntı düzeyine göre değişmediği görülmüştür (Bkz. Ekler, Tablo 5).

Yardım etme davranışının bağımsız değişkenlere göre incelenmesine yönelik olarak; yardım etme davranışının öğrenim görülen alan ($F(4, 397) = 5.231$, $p <.001$) (Bkz. Ekler, Tablo 6), yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim birimi ($F(3, 398) = 4.885$, $p <.001$) (Bkz. Ekler, Tablo 7), yakın arkadaş sayısı ($F(2, 399) = 4.440$, $p <.01$) (Bkz. Ekler, Tablo 8), fakülteye girme biçimi ($t(402) = 3.974$, $p<.05$) ile pozitif ilişkili olduğu ve bu değişkenlere göre farklılaştığı, cinsiyete göre farklılaşmadığı ($t(402) = -1.733$, $p>.05$) gözlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, Eğitim ve Sosyal Bilimler Bölümleri öğrencilerinin yardım etme eğilimlerinin diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, yaşamının çoğunu köy ve kasabalarda geçirenlerin şehir ve metropolde geçirenlere göre; yakın arkadaş sayısı 3 ve üzerinde olanların, yakın arkadaş sayısı 1 ve 1-3 arasında olanlara göre; eğitim fakültesine ekonomik ve benzer kaygılar dışında bilerek ve isteyerek gelen öğrencilerin, gelmeyenlere göre yardım eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Ayrıca, değişkenler arası korelasyonlar dikkate alınarak, empatik eğilimlerin yardım eğilimini yordayabileceği düşüncesinden hareketle çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo-9' da verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, empatinin alt boyutları birlikte yardım etme eğilimini yordayabilmektedir ($R^2, F(3, 398) = 23.232$, $p<.001$). Oluşturduğumuz modelin öngörülen değişkenin varyansına katkısı anlamlıdır ve model yardım davranışı eğilimi üzerindeki değişimin % 19'unu (Total R^2) açıklayabilmektedir. Bu oran çok yüksek olmamakla beraber istatistiksel olarak anlamlıdır. Geriye kalan % 81'lik büyük oran ise yardım davranışı üzerine etki eden, fakat modele alınmayan başka faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir. Bu faktörlerin bir kısmı bireysel değişkenlerle ilişkili olabileceği gibi, diğer bir kısmı çevresel faktörlerle ilişkili olabilir.

Tablo-9. Empati Alt Boyutlarının Yardım Eğilimini Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yor.Değişkenler	R	R ²	Beta yükü	t	F	p
Empati Alt Boyutları	.44	.19			23.232	.001
Empatik İlgi			.371	7.210		.000
Perspektif Alma			.151	3.097		.002
Kişisel Sıkıntı			-.152	-3.151		.002
Fantezi			-.084	-1.764		.079

Empatinin alt boyutlarının varyansa katkılarını beta ağırlıkları açısından yorumladığımızda, empatik ilgi alt boyutunun diğer alt boyutlara göre varyansa katkısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla beraber bu katkının ne düzeyde olduğunu anlayabilmek için aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre empatik ilgi tek başına yordanan değişkenin varyansının % 13'ünü ($R^2, F(1, 400) = 59.937$, $p<.001$), empatik ilgi ve perspektif alma birlikte varyansın %16'sını ($R^2, F(2, 399) = 37.510$, $p<.001$), empatik ilgi perspektif alma ve kişisel sıkıntı

duygusu birlikte varyansın % 18.4' ünü (R^2 , $F(3, 398) = 29.901$ $p < .000$) açıklayabilmektedir. Fantezi alt boyutunun varyansa katkısı ise sıfıra yakındır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Analiz sonuçları empati ve yardım etme eğilimi arasında pozitif ilişki olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde yardım etme eğiliminin perspektif alma ve empatik ilgi ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar empatik eğilim düzeyi yükseldikçe yardım eğiliminin de yükseldiğini göstermektedir. Ayrıca, regresyon analizi sonuçlarına göre, empatik eğilimlerin yardım davranışının yordanmasında etkili değişkenler olduğu görülmüştür. Empatik ilgi perspektif alma eğilimine göre yardım eğilimlerini daha yüksek oranda öngörebilmektedir. Regresyon analizi sonuçları empatik ilginin yardım eğilimini öngörmeye varyansa katkısının, perspektif alma ve kişisel sıkıntı duygusuna göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar Eisenberg'in (2001) bulguları ile tutarlıdır.

Araştırmalar empatik eğilimlerin diğer insanlara yönelik sosyal ilişki stilleri ile (Fakouri ve ark., 1991; Watson, 1994), insancıl değerlerle (Myyry ve Helkama, 2001) ve prososyal akıl yürütme ile (Eisenberg ve ark., 2001) ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmaların ortak bulgusu empatik eğilimlerin yardım davranışlarını olumlu etkilediği şeklindedir. Bu açıdan diğer birey hakkında olumlu yargıların, sosyal ilişki stillerinin ve insancıl değerlere sahip olmanın, yardım davranışların gösterilmesinde olumlu bir etkiye neden olduğu düşünülebilir.

Ayrıca, empatik eğilimlerin kişilerarası iletişimi kolaylaştırıcı etkisinin yanında, ihtiyaç içindeki diğer bireyin psikososyal durumunun algılanmasında etkili olduğu görülmektedir. Hoffman (1987), empatik ilginin ihtiyaç içindeki diğer bireyin algılanmasında, perspektif almanın ise ihtiyaç içindeki bireyi duygusal ve bilişsel olarak anlama ve durumuna uygun tepki vermede önkoşul olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıklamalar ışığında, empatik eğilimleri yüksek bireylerden, diğerinin içinde bulunduğu psikososyal durumu algılamaları ve bu algılamalara bağlı olarak, olumlu yargısal kararlara ulaşmaları ve yardım eğiliminde olmaları beklenebilir. Nitekim regresyon analizi sonuçları empatik ilgi ve perspektif alma eğilimlerinin yardım davranışı gösterme olasılığını artırdıklarını ve bu eğilimlerin yardım davranışı yordamada etkili birer değişken olduklarını göstermiştir.

Çalışmamızda ayrıca, yardım etme eğilimi açısından grupların bazı psikososyal değişkenlere bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadıkları test edilmiştir. Yapılan t testi analizleri, cinsiyetin yardım puanları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermiştir.

Cinsiyete bağlı olarak bireylerin yardım etme eğilimi açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları bazı çalışmalarla test edilmiştir. Hoffman (1977) literatürde 16 çalışmayı gözden geçirmiş ve kadınların diğer insanların duygularına daha yüksek oranda duygusal tepki verdiklerini ve yardımda bulduklarını bulmuştur. Eagly ve Crowley (1986) erkek ve kadınların cinsiyet rolüne bağlı olarak, yardım davranışı açısından farklılaşıp farklılaşmadığını 50.000 kişi üzerinde yapılan 172 çalışmanın meta analizinde araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, kadınların erkeklere göre daha çok duygusal yardım ve koruma davranışları sergiledikleri ve erkek cinsiyet rollerinin, daha çok risk içeren durumlarla ilişkili olduğu görülmüştür (Gabay ve ark., 1998 ; Oswald, 1996).

Diğer yandan bazı çalışmalarda ise iki değişken arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Örneğin, Krebs'e (1970) göre, yardım etme davranışı ve cinsiyet arasında bir ilişki yoktur. Benzer şekilde, laboratuvar çalışmalarında da yardım davranışı ve cinsiyet arasında bir ilişki bulunmamıştır (Stotland ve ark., 1978).

Yardım davranışı üzerine yapılmış bir çok çalışma, kadınların kendilerine daha fazla yardım verildiğini göstermesine karşın (Austin, 1979; Gruder, 1971 ; Latane ve Darley, 1975 akt. Bilgin, 1988), yardım etme davranışı konusunda cinsiyet farklılaşması ile ilgili yorumlar hala açık olmaktan uzaktır (Bilgin, 1988).

Yukarıdaki çalışmalardan da görüldüğü gibi, cinsiyetten ziyade cinsiyet rolü-yardım davranışı ile ilgili çalışmalarda daha tutarlı sonuçlar bulunmuştur. Bu açıdan yardım eğilimlerinin biyolojik bir kavram olan cinsiyetten ziyade, psikolojik bir kavram olan cinsel rol ile daha yüksek oranda ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Öğrenim görülen alan yardım ilişkisi ile ilgili olarak analiz sonuçları, Eğitim ve Sosyal Bilimler öğrencilerinin yardım etme eğilimlerinin diğer bölümlerden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bölümlerin öğrencileri konu alanları gereği, sosyoloji ve psikoloji ders ve

uygulamaları diğer bölüm öğrencilerine göre daha yoğun olarak almaktadırlar. Bu nedenle, bu öğrencilerden yardım temelli iletişim ve etkileşim süreçlerine daha yatkın olmaları beklenebilir. Benzer şekilde, öğrenciler öğrenimleri süresince, insan davranışlarını anlama çabalarının bir sonucu olarak, yardım etme süreçlerine yönelik olumlu tutum geliştirmiş olabilirler veya bu bölümü tercih etmelerinde yardım eğilimlerine sahip olmalarının etkisinin olabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla, bu yorumların etkililiğinin test edilmesi için ek çalışmalara ihtiyacımız olduğu açıktır.

Yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve yardım ilişkisi ile ilgili olarak sonuçlar beklentileri doğrulamıştır. Araştırmada, küçük yerleşim birimlerinde birincil ilişkilerin daha yoğun yaşanacağı, dolayısıyla yardımlaşma, dayanışma ve işbirliği davranışları gibi prososyal eğilimlere daha sık rastlanacağı beklentisinden hareket edilmiştir. Literatürde bu yargımıza paralel araştırma sonuçları bulunmaktadır (Nadler,1986). Nadler(1986) Kibbutzlarda yaşayanların şehirde yaşayanlara göre daha yüksek oranda yardım önerdiklerini bulmuştur. Konu ile ilgili bir diğer çalışmada, Levine ve ark.(1994) 36 şehirde yabancılara gösterilen yardım davranışını araştırmışlardır. Sonuçlara göre büyük şehirlerden ziyade küçük şehirlerde daha çok yardım davranışı gösterildiği bulunmuştur. Ayrıca gürültü, hava kirliliği, trafik gibi çevre sorunlarının çok yoğun yaşandığı büyük şehirlerde, çevre sorunlarının daha az yaşandığı şehirlere göre yardım davranışı daha az görülmektedir. Ek olarak, suç oranının yüksek olduğu ve ekonomik koşulların kötü olduğu yerleşim yerlerinde de, yardım davranışının düşük olduğu görülmüştür (Levine ve ark., 1994). Benzer şekilde, Bridges ve Coady (1996) 828 kişiye yolladıkları ve "kaybolmuş mektup" tekniğiyle dizayn ettikleri çalışmalarında, küçük şehir ve kasabalarda oturanların büyük şehirde oturanlara göre daha yüksek oranda yardım etme eğiliminde oldukları görülmüştür.

Yakın arkadaş sayısı ve yardım davranışı ile ilgili olarak yakın arkadaş sayısı arttıkça yardım eğiliminin de arttığı görülmüştür. Çalışmamızda "arkadaş sayısı " kelimesi nicel anlamının dışında, bireyin sosyal ve duygusal çevresinin darlığı ve genişliği hakkında bilgi vermesi açısından tercih edilmiştir.

Bireyin arkadaşlarını belirlemede eğilimleri, beklentileri, kültürel çevresi, ilgileri gibi pek çok faktör rol oynar. Dolayısıyla, birey çeşitli faktörlerin etkisi altında sosyal karşılaştırmalar yaparak arkadaşlarını seçer. Bireyin yakın olarak tanımladığı arkadaş çevresi aynı zamanda onun duygusal ve sosyal çevresinin önemli bir bölümünü oluşturur. Bu açıdan gerek arkadaşlığın kurulmasında gerekse sürdürülmesinde, prososyal eğilimlerin kolaylaştırıcı etkisinden sözedilebilir.

Yapılan çalışmaların ortak bulgusu, diğer bireyler hakkında olumlu duygu ve düşüncelerin, tanınmanın, hoşlanılmanın ve prososyal eğilimlerin sosyal ilişki ağını genişletmekte ve yardım davranışını artırmakta olduğu yönündedir (Larose, 1999; Lee, 1999; Takemura, 1993). Sürece farklı açıdan da bakılabilir. Çünkü sosyal ilişki ağındaki artış, yardım davranışının görülme sıklığını artırırken, yardım davranışları da sosyal ilişki ağının genişlemesine katkı sağlıyor olabilir.

Bununla birlikte bireyin sosyal çevresinin dar olması, her zaman yardım eğilimlerinin düşüklüğü anlamına gelmeyebilir. Örneğin, arkadaş sayısının azlığı, bireyin kişilik özellikleri ile ilişkili olabilir. Bu açıdan içedönük bir bireyin arkadaş çevresi ile dışadönük bir bireyin sosyal çevresinin aynı olmayacağı açıktır. Benzer şekilde, birey yeni sosyal ilişkiler kurma ve bunu sürdürme ile ilgili sosyal becerilere sahip olmayabilir. Ya da birey, yakın arkadaş sayısı az olmasına rağmen, sosyal ve duygusal yalnızlığını ödünlmek için yardım davranışlarında bulunabilir.

Analizlerimiz ayrıca eğitim fakültesine bilerek ve isteyerek gelen öğrencilerin yardım eğilimlerinin diğer gruptan yüksek olduğunu göstermiştir. Bunun bir nedeni, öğrencilerin kendilerini öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği kişilik özelliklerine uygun olarak algılıyor olmaları olabilir. İstenilir öğretmen kişilik özelliklerinin ise prososyal eğilimlerle ilişkisi olduğu açıktır.

Sonuç olarak, araştırmamızda empatik eğilimlerin yardım etme eğilimi ile orta düzeyde pozitif ilişkili olduğu ve empatik eğilimlerin yardım eğilimini yordamada etkili bir değişken olduğu görülmüştür.

Ayrıca, öğretmen adaylarının kendilerini bazı psikososyal değişkenlere bağlı olarak algılamaları ile ilgili kendini rapor etme ölçümlerinin, tekrar test edilmesinin bulguların güvenilirliğini artıracığı ve konu alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

1- Empatinin prososyal davranışlarla ilişkisi dikkate alındığında, öğretmen adaylarının empatik becerilerini artırıcı program ve uygulamalara ağırlık verilip prososyal eğilimleri güçlendirilebilir.

- 2- Sağlıklı bir toplum olma yolunda işbirliği, paylaşma, yardımlaşma gibi prososyal eğilimlerin eğitim-öğretim ortamlarında teşvik edilmesi sağlanabilir.
- 3- Öğretmen adaylarında istenilir bir kişilik özelliği olarak bilişsel özellikleri geliştirmenin yanısıra, eğitim-öğretim sürecinde kişiliğinin duygusal ve sosyal yönlerinin geliştirilmesine de fırsatlar tanınabilir.

EKLER

Tablo-2. Empatik Eğilim (Total) Düzeyi Yüksek, Orta ve Düşük Olanların Yardım Etme Davranışı Eğilimi Toplam Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Empatik E.Düzeyi		n	\bar{x}	ss	F Değeri	Önem Düzeyi
Empatik Eğ.	Düşük	72	7.9	3.1	4.258	.000
	Orta	249	8.7	3.2		
	Yüksek	81	9.0	2.8		Önemli
Toplam		402	8.7	3.3		P<.001

Tablo-3. Empatik İlgî Düzeyi Yüksek, Orta ve Düşük Olanların Yardım Etme Davranışı Eğilimi Toplam Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Empatik İ.Düzeyi		n	\bar{x}	ss	F Değeri	Önem Düzeyi
Empatik İlgî.	Düşük	56	6.4	3.3	20.717	.000
	Orta	256	8.7	3.2		
	Yüksek	90	9.8	2.9		Önemli
Toplam		402	8.7	3.3		P<.001

Tablo-4. Perspektif Alma Düzeyi Yüksek, Orta ve Düşük Olanların Yardım Etme Davranışı Eğilimi Toplam Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Pers.Alma Düz.		n	\bar{x}	ss	F Değeri	Önem Düzeyi
Perspektif Alma	Düşük	67	7.1	3.2	6.582	.000
	Orta	259	8.7	3.2		
	Yüksek	76	9.9	3.2		Önemli
Toplam		402	8.7	3.3		P<.001

Tablo-5. Öğretmen Adaylarının Kişisel Sıkıntı Düzeyine Göre Yardım Etme Davranışı Eğilimi Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Kişisel Sıkıntı Düz.		n	\bar{x}	ss	F Değeri	Önem Düzeyi
Perspektif Alma	Düşük	82	9.4	3.4	2.937	.054
	Orta	248	8.4	3.3		
	Yüksek	72	8.6	2.9		Önemsiz
Toplam		402	8.7	3.3		P>.05

Tablo-6. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Alana Göre Yardım Etme Davranışı Eğilimi Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Alan	n	\bar{x}	ss	F Değeri	Önem Düzeyi
Sosyal Bilimler Ö.	89	9.6	3.1	5.231	.000
Fen Bilimleri Ö.	76	8.5	3.3		
Güzel Sanatlar Ö.	73	7.6	3.2		

Yabancı Diller Ö.	85	8.2	3.6		
Eğitim Bilimleri Ö.	79	9.3	3.1		Önemli
Toplam	402	8.7	3.3		P<.001

Tablo-7. Öğretmen Adaylarının Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine Göre Yardım Etme Davranışı Eğilimi Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Yerleşim Yeri	n	\bar{x}	ss	F Değeri	Önem Düzeyi
Köy	32	10.5	3.5	4.885	.000
Kasaba	36	8.6	3.3		
Şehir	205	8.8	3.2		
Büyük Şehir	129	8.1	3.3		
Toplam	402	8.7	3.3		P<.001

Tablo-8. Öğretmen Adaylarında Yakın Arkadaş Sayısına Göre Yardım Etme Davranışı Eğilimi Toplam Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Arkadaş Sayısı	n	\bar{x}	ss	F Değeri	Önem Düzeyi
1-3	142	8.1	3.2	4.440	.01
4-6	172	8.8	3.3		
7 ve üstü	88	9.4	3.3		
Toplam	402	8.7	3.3		P<.01

KAYNAKÇA

- Akyıldız, H., “*Davranış: İlgili Kavramlar, Açıklamalar*”, DEÜ, İzmir, 1994.
- Aysan, F. (2002). “*Öğretmenlerin Öğrencilerin Davranışlarını Algılamalarına İlişkin Değişkenlerin İncelenmesi*”. *Ege Eğitim Dergisi*, (1), 2,47-67.
- Batson , C. D. (1991). “*The Altruism Question:Towards a Social-Psychological Answer* “. Lawrence Erlbaum Ass., Hillsdale, New Jersey.
- Batson, C. D ve ark., (1997). “*Perspective Taking :Imagining How Another Feels versus Imagining How You Would Feel* “. *Personality and Social Psychology Bulletin* ,Vol.23, 751-759.

- Batson, C.D. ve ark., (1995). "Information Function of Empathic Emotion" . **Journal of Personality and Social Psychology** , Feb., Vol. 68 (2) ,300-314.
- Bayezid, G. (1994). " Türk ve İran'lı Öğretmen Adaylarının İnsan Doğası Felsefesi ve Benlik İmajı (Prospective Teachers Self-Image and Philosophie s of Human Nature in Turkey and Iran)". **Kriz Dergisi**, 223-234.
- Bilgin, N., (1988). " **Sosyal Psikolojiye Giriş** ". E.Ü.E.F.Y. No:48 , s.271-303, İzmir .
- Bridge , F. S. ve Coady P.N., (1996). "Urban Size Differences in Incidence of Altruistic Behavior " . **Psychological Reports** , Feb., Vol.78 (1), 307-314.
- Coke , S. J, Batson D. C. ve Mc Davis K. (1978). "Empathic Mediation of Helping " . **Journal of Personality and Social Psychology** ,Vol. 36 (7), 752-766.
- Davis , H. M. , (1994). " **Empathy: A Social Psychological Approach** ". WCB , Brown Publishers, Madison , Wisconsin , 3-163;176-201.
- Davis, H. M. , (1983). "Measuring Individual Differences in Empathy : Evidence for a Multidimensional Approach " . **Journal of Personality and Social Psychology** ,Vol. 44 (10),113-126.
- Dökmen , Ü. , (2000). " **İletişim Çatışmaları ve Empati** ". 14. baskı., 135-202, İstanbul .
- Duru E., (2002). " Öğretmen Adaylarında Kişi-Durum Yaklaşımı Bağlamında Yardım Etme Davranışı Eğilimi, Empati ve Düşünme Stilleri İlişkisi ve Bu Değişkenlerin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi". **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, D.E.Ü.E. Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eisenberg , N.; Zhou Q. ve Koller S. , (2001). " Brazilian Adolescents' Prosocial Moral Judgment and Behavior : Relations to Sympathy , Perspective Taking , Gender Role Orientation , and Demographic Characteristics". **Child Development** ,Vol.72 (20), 518-534.
- Eisenberg , N., (1989). " **Empathy and Related Emotional Responses** ". C. P. , San Francisco.
- Eisenberg , N. ve Strayer J. (1987). " **Empathy and Its Development** ". Cambridge University Press, Cambridge/New York.
- Fakouri , C.; Fakouri E. ve Zucker B. K., (1991). "Empathy; Others-Concept and Prosocial Orientations" **Perceptual and Motor Skills**, June ,Vol.72 (30) ,743-748.
- Gabay , R. ve ark. (1998). " Is Gender or Gender Role Orientation a Better Predictor of Empathy in a Adolescence ? " . **Sex Roles : A Journal of Research**, Vol. 39(1-20) , 45-60.
- Hoffmann , M. L. (1987). " **The Contribution of Empathy to Justice and Moral Judgment** ". Cambridge University Press , 47-80.
- Larose , S. B.; Soucy N. ve Duchesne S. (1999). "Attachment Style Dimensions , Network Orientation and The Process of Seeking -Help From College Teachers " . **Journal Social and Personal Relationships** , Vol. 16 (2) , 225-245.
- Lee , L. , Piliavin J. A. ve Call R. A. V. (1999). "Giving Time , Mone , and Blood : Similarities and Differences " . **Social Psychology Quarterly** , Sep. ,Vol.62 (3) , 276-290.
- Levine , R. ve ark., (1994). " Helping in 36 U.S. Cities : Interpersonal Relations and Group Processes". **Journal of Personality and Social Psychology** ,Vol.67 (10) , 69-83 .
- Litvack , W. ; Dougall D. ve Romney M. D. (1997). "The Structure of Empathy During Middle Childhood and Its Relationship to Prosocial Behavior ". **Genetic, Social and General Psychology Monographs** " ,Vol.123 (30), 303-324.
- Myrty , L. ve Helkama K. (2001). " University Students' Value Priorities and Emotional Empathy ". **Education Psychology** ,Vol. 21 (1), 28-40.
- Nadler, A. (1986). " Help Seeking as A Cultural Phenomenon : Differences between City and Kibbutz Dwellers". **Journal of Personality and Social Psychology** ,Vol.51(5), 976-982.
- Ohbuchi , K. I. ; Ohno T. ve Mukai H. (1993). "Empathy and Aggression : Effects of Self-Disclosure and Fearful Appeal" . **The Journal of Social Psychology** ,Vol.133 (2) , 243-254.
- Oswald , A. P. (1996). "The Effects of Cognitive and Effective Perspective Taking on Empathic Concern and Altruistic Helping " . **The Journal of Social Psychology** ,Vol.136, 613-624.
- Piliavin , A. J. ve Chaing H. W. (1990). "Altruism : A Review of Recent Theory and Research " . **Annu. Rev. of Sociology** .Vol.16, 27-65.
- Romer , D.; Gruder C. L. ve Lizzadro T. (1986). " A Person-Situation Approach to Altruistic Behavior". **Journal of Personality and Social Psychology** ,Vol.51(5) , 101-1012.
- Rushton , J. P ve Sorrentino M. R., (1981). " **Altruism and Helping Behavior : Social, Personality and Developmental Perspectives** ". Lawrence Ass. Publishers , Hillsdale , New Jersey.
- Salais, D. ve Fischer B. R. (1995). "Sexual preference and Altruism". **Journal of Homosexuality**, Jun-Feb.,Vol.28 (1-2), 185-197.
- Stotland , E. ve ark., (1978). " Empathy, Fantasy and Helping " . **Library of Social Research** , Vol.65 Sage Publishers , Beverly Hills.
- Takemura , J. T. ve Toro A. P. (1993). " The Effect of Interpersonal Sentiments on Behavioral Intention of Helping Behavior among Japanese Students " . **The Journal of Social psychology**, Vol. 133 (5), 675-683.
- Walter, G. S. ve Finley K. (1999). "The Role of Empathy y in Improving Intergroup Relations" . **Journal of Social Issues** , Winter,Vol.55 (4) , 729-748.
- Watson , R. J. ; Biderman M. D.ve Sawrie M. S. (1994). "Empathy, Sex Role Orientation ,and Narcissism". **Sex Roles : A Journal of Research** , May .Vol.30 (9-10) , 701-724.